

FIEN-nieuws

Op zaterdag 9 oktober organiseerde FIEN een excursie/studiedag met als centraal thema "de rol van de vrijwilligers in industrieel erfgoedorganisaties", naar aanleiding van het vijftien-jarig bestaan van FIEN. Zo'n 46 deelnemers werden met een historische Crosley-autobus uit 1947 langs verschillende objecten vervoerd, waaronder het Nederlands Smalspoor Museum, meelfabriek "De Sleutels" te Leiden, stoomgemaal "De Antagonist" bij Stompwijk en de voormalige zilverfabriek van "Van Kempen en Begeer" te Voorschoten.

De FIEN-excursiedeelnemers voor de voormalige zilverfabriek te Voorschoten.

AGENDA

1. Amsterdam: tentoonstelling "Scheepvaart in de reclame"

Van 30 september tot en met 7 mei 2000 organiseert het Nederlands Scheepvaartmuseum in Amsterdam de expositie "Scheepvaart in de reclame".

De Nederlandse scheepvaart biedt de reclamemaker vele mogelijkheden met thema's als lef, nostalgie en ondernemingszin. De "Vliegende Hollander", Piet Hein's Zilvervloot" en de shagdraaiende schipper zijn intussen uitgegroeid tot iconen van de populaire cultuur en vormen zo een beeld van onze maatschappij. De fraai vormgegeven expositie omvat wervende dagblad- en tijdschriftadvertenties, nostalgische en kunstzinnige affiches en flitsende film- en televisiespots.

Toepasselijke objecten uit de rijke collectie van het scheepvaartmuseum illustreren daarbij waar de reclamemakers hun inspiratie vandaan haalden. Bij de

expositie wordt een lezingenserie georganiseerd. Reclamemakers, marketeers en historici besteden aandacht aan de relatie tussen scheepvaart en reclame. De expositie is gebaseerd op drie maritieme thema's: de verovering van de Spaanse zilvervloot door Piet Hein, de Nederlandse handel met Azië en de legende van de Vliegende Hollander. Verschillende Nederlandse bedrijven en instellingen, waaronder de KLM, Heineken, Van Nelle, de ANWB en Sikkens, stellen commercials, historische affiches, advertenties en vele historische objecten beschikbaar.

Nederlands Scheepvaart Museum, Kattenburgerplein 1, Amsterdam, tel. 020-5232222.

Geopend: di-za 10-17 uur, zo 12-17 uur.

2. Amersfoort: fototentoonstelling "Berlin Geisterbahn"

In het Armando Museum te Amersfoort is tot en met 12 december een fototentoonstelling te bezichtigen van werk van fotograaf en beeldend kunstenaar Fons Brasser. Brasser kwam in 1983 in contact met collega-kunstenaar Armando in 1983. Samen bezochten

Berlijn: Station Botanischer Garten.

ze de favoriete plekken van Berlijnkenner Armando, waaronder een door onkruid overwoekerd station van de Berliner S-Bahn, het Berlijnse stadsspoornet. Het was het begin van de ontdekking van in totaal 59 verlaten en verwaarloosde stations, ooit de "Stolz der Reichshauptstadt" en een "Triumph der Technik" waar twee miljoen mensen per dag stipt op tijd vertrokken.

Fons Brasser raakte gefascineerd door de macabare sfeer van de stations en besloot ze systematisch van binnen en van buiten te fotograferen. Deze fotoserie groeide uit tot het project "Berlin Geisterbahn", een poging om het verleden vast te leggen voordat het weer verandert of verdwijnt. Fons Brasser fotografeerde de stations op strikt documentaire wijze.

Naast Berlin Geisterbahn maakte Brasser ook de fotoserie "Gesperrt" (over de stations die behoorden tot de Oost-Berlijnse S-Bahn), en fotoreportages over de Stelling van Amsterdam, de Hollandse Waterlinie en Watertorens.

Armando Museum, Langegracht 36, Amersfoort. Tel. 033-4614088.

Geopend di-vr 11.00-17.00, za en zo 12.00-17.00 uur.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

1. Stichting "Tekens aan de wand"

Onlangs is in Kampen de landelijke stichting "Tekens aan de wand" opgericht. De stichting zal zich gaan bezighouden met de inventarisatie en het in stand houden van historische muurreclames. In diverse Nederlandse steden, waaronder Leiden, Kampen en Den Haag zijn de laatste jaren op initiatief van lokale actiegroepen verschillende historische muurreclames gerestaureerd. In Kampen zijn vanaf 1980 al ca. 25 historische muurreclames hersteld, en is zelfs een muurreclameroute door de binnenstad uitgezet. Het bestuur van de nieuwe stichting bestaat uit voorzitter C. Adema, wethouder te Kampen, R. Overbeek, hoofd monumentenzorg gemeente Groningen en P. Nijhoff, adviseur van de Federatie Industrieel Erfgoed

Kampen: Muurreclame Burgwal.

Nederland (FIEN). De stichting wil de komende jaren de krachten op het terrein van behoud van muurreclames bundelen, en is begonnen met een landelijke inventarisatie van oude muurreclames. Het ligt in de bedoeling in de loop van 2000 een wetenschappelijke publicatie over de geschiedenis van de muurreclames in Nederland uit te geven.

2. Nederlandse Bruggen Stichting(NBS)

De NBS heeft tijdens een symposium over Rotterdamse bruggenbouw op 10 november 1999 het derde deel gepubliceerd van het overzichtswerk "Bruggen in Nederland 1800-1940". Het eerste exemplaar van deze uitgave werd overhandigd aan de Rotterdamse wethouder dhr. H. Simons. Met de publicatie van dit derde deel, dat de technische ontwikkeling van beweegbare bruggen behandelt, is het standaardwerk over de Nederlandse bruggenbouw compleet.

BERICHTEN

GRONINGEN

Bourtange: de uit 1852 daterende Bakovensluis bij het vestingstadje Bourtange is afgelopen zomer in de oude staat hersteld. De sluis, die een belangrijke waterstaatkundige rol speelt bij het op peil houden van de grachten rond het vestingstadje Bourtange, was de laatste jaren sterk in verval geraakt. Bij de restauratie, die f. 75.000,- kostte, is het afbrokkelende muurwerk hersteld en het vervallen metalen hekwerk vervangen door authentieke houten leuning. De sluis heeft ook een toeristische functie, daar zij deel uitmaakt van een wandelroute. De bakovensluis is het oudste waterstaatkundige object in bezit van het waterschap Dollardzijlvest.

OVERIJSEL

Kampen: de gemeente Kampen heeft plannen om twee brugbeelden uit 1873 te herplaatsen bij de onlangs voltooide nieuwe stadsbrug over de IJssel. De oude stenen beelden hebben als voorstelling de "Stedemaagd" en de "Landbouw", beide gesymboliseerd door vrouwenfiguren. De beelden maakten vroeger deel uit van de monumentale toegangspoorten van de IJsselbrug uit 1873, die in 1945 werd opgeblazen. De beelden werden na 1945 opgeslagen in het stedelijk museum de Koornmarktspoort. Voor de restauratie van beide beelden is een bedrag geraamd van ca. f 135.000,-. Mocht de herplaatsing bij de nieuwe IJsselbrug uit esthetisch oogpunt niet lukken, dan zal eventueel een andere locatie binnen Kampen worden gezocht.

Wierden: in het kader van het provinciale werkgelegenheidsproject "Ribo" zullen verschillende bouwwerken in Overijssel binnenkort worden gerestaureerd. Een van de uitgekozen projecten is het gebouw van het voormalige pompstation van de Almelse Drinkwaterleiding aan de Nijverdalsestraat in Wierden. Het pompstation, dat niet meer in gebruik is, is in 1893 gebouwd naar een ontwerp van architect ir. H. Halbertsma, een bekend ontwerper van watertorens.

Zwartsluis: in juni j.l. is de kalkoven aan de Zomerdijk in Zwartsluis gesloopt. De kalkoven, die in slechte staat ver-

keerde, was al zo'n zestig jaar buiten gebruik. De laatste jaren werd de oven alleen nog als opslagplaats gebruikt. Pogingen om de kalkoven op de monumentenlijst geplaatst te krijgen, zijn steeds mislukt. Op de plaats van de kalkoven zullen recreatieve voorzieningen komen. Ooit was Zwartsluis een centrum van kalkbranderijen, in 1878 waren 26 kalkbranderijen actief. Na 1900 ging het bergafwaarts met deze bedrijfstak. In 1920 stonden er desondanks nog 6 kalkovens aan de Zomerdijk, waarvan nu dus het laatste exemplaar is verdwenen.

Zwolle: de Waterleiding Maatschappij Overijssel (WMO) gaat de watertoren aan de Turfmarkt in Zwolle verkopen. De WMO heeft de watertoren niet meer nodig. De watertoren is oorspronkelijk gebouwd in 1892 in neo-renaissantestijl, naar een ontwerp van J. Schotel. In 1959 verkeerde de watertoren in slechte staat en vielen enkele stenen naar beneden, waardoor een vijfjarig meisje dodelijk getroffen werd. Daarna werd de toren grondig verbouwd en wel zodanig, dat er een complete nieuwe gemetselde ommanteling rondom de oude toren werd gebouwd. Het bovendeel van de oude toren werd voor deze ingrijpende operatie gesloopt. De Zwolse watertoren oogt van de buitenzijde als een moderne watertoren, maar in het binnenste bevindt zich nog steeds de romp van de oude watertoren. Plannen om de oude toren weer te reconstrueren hebben het tot dusverre niet gehaald. De WMO vraagt voor de toren een minimumbedrag van f. 250.000,-. Gegadigden dienen wel over een concreet herbestemingsplan te beschikken.

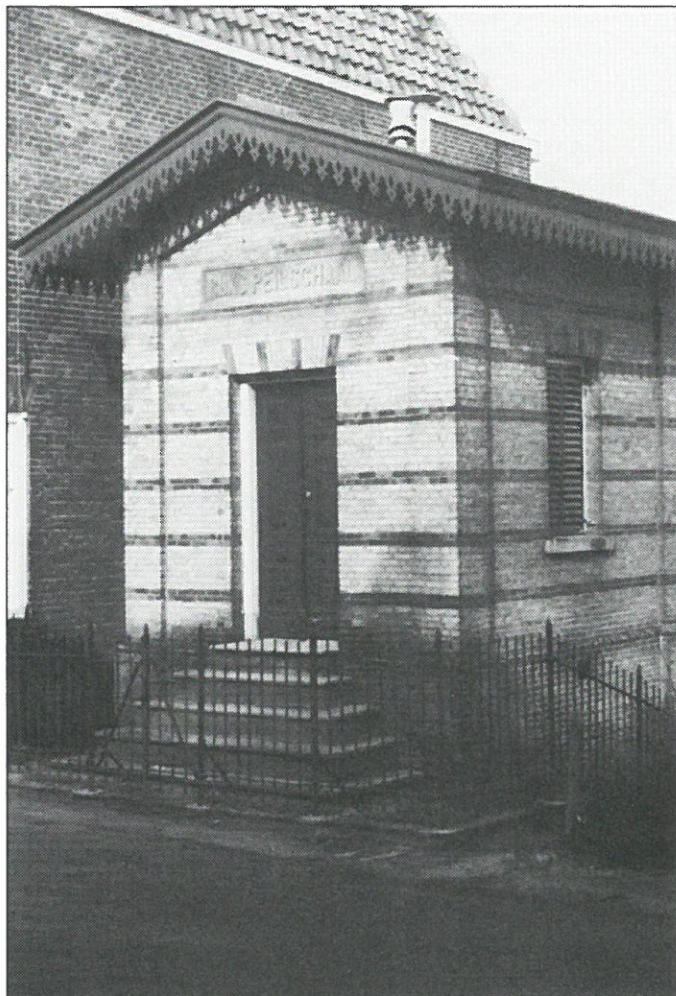
GELDERLAND

Apeldoorn: de restauratie van de Bouwhofmolen in de buurtschap Ughelen zal binnenkort worden voltooid. De Bouwhofmolen is in oorsprong een van de oudste papierwatermolens in de regio Apeldoorn. In 1886 werd de papiermolen als eerste watermolen omgebouwd tot wasserij, omdat de traditionele ambachtelijke papiermakerij inmiddels achterhaald was. Met de intrede van stoomkracht werd naast het oorspronkelijke watermolengebouw een uitbreiding gerealiseerd met een sheddakconstructie. Bij het herstel van het complex wordt het woonhuis en het watermolengebouw opgeknapt. Ook het vier meter hoge restant van de oude schoorsteen wordt hersteld. De Ughelse Beek, die nu nog voor een deel onder de grond loopt, wordt weer opengegraven, zodat het waterrad van de watermolen kan worden gereconstrueerd.

Projectontwikkelaar F. van Berlo, eigenaar van het complex, wil de gerestaureerde Bouwhofmolen gaan verkopen als woonboerderij, met de mogelijkheid van vestiging van een kleinschalig bedrijfje. De restauratie wordt uitgevoerd in coördinatie met de afdeling monumentenzorg van de gemeente Apeldoorn.

Culemborg: een aantal industriële objecten in Culemborg zijn op de rijksmonumentenlijst geplaatst, waaronder het peilschaalhuisje aan de Veerweg en een trafohuisje aan de Lanxmeersestraat. Heel bijzonder is de plaatsing op de lijst van twee muurreclames, uit de jaren dertig. Het betreft hier beide muurreclames voor tabak, waarvan een in de binnenstad ("Miss Blanche" sigaretten) en een muurreclame voor "Graaf Egbert" sigaren op een pand aan de Veerweg. De reclame voor Graaf Egbert-sigaren is in 1933 aangebracht in opdracht van de Culemborgse sigarenfabrikant Dejaco (De Jager & Co.) Deze reclame is al

eens eerder, in 1984, gerestaureerd, maar deze opknappbeurt heeft geen effect gehad en de muurreclame is al snel weer in verval geraakt. De gemeente wil de muurreclame van Graaf Egbert-sigaren opnieuw laten restaureren.

Culemborg: Peilschaalhuisje.

IJzendoorn: de voormalige vlamovensteenfabriek bij het Betuwse IJzendoorn zal op de rijksmonumentenlijst worden geplaatst. De steenfabriek verkeert in vervallen staat en zal moeten worden opgeknapt.

Uift: in Uift (gem. Gendringen) bestaan sinds 1998 plannen voor de oprichting van een Nationaal IJzer Museum. Volgens de Oudheidkundige Vereniging in Gendringen zou het museum gevestigd moeten worden in enkele leegstaande gebouwen van de DRU-fabrieken in Uift. Op deze historische bedrijfslocatie aan de Oude IJssel werd reeds in de achttiende eeuw ijzer verwerkt in een hoogoven. De beoogde bedrijfsgebouwen dateren uit het begin van deze eeuw. Met behulp van het Gelders Oudheidkundig Contact is gewerkt aan het schrijven van een museumconcept voor het IJzermuseum. Het IJzermuseum zal een compleet beeld moeten geven van de geschiedenis van de Nederlandse IJzerindustrie, met het accent op de ijzerproductie in de Gelderse Achterhoek.

Eind 1998 zijn reeds twee stichtingen opgericht: de Stichting Exploitatie Nederlands IJzermuseum, die het toekomstige museum moet gaan exploiteren, en de Stichting Collectie Nederlands IJzermuseum, die de collectie moet gaan beheren.

ven steenfabrieken in Nederland die nog beschikt over een ringoven. De steenfabriek met schoorsteen is in 1989 gesloten. Er zijn plannen om het complex op de rijksmonumentenlijst te plaatsen.

Maastricht: het seinwachtershuis op het emplacement van Maastricht, nu bekend onder de naam "Post T", zal in 2000 waarschijnlijk worden gerestaureerd. Het seinwachtershuis dateert uit 1932 en is het laatste nog bestaande seinhuis dat door de spoorwegarchitect Sybold van Ravesteyn is ontworpen. Het in beton en glas opgetrokken gebouw is een zeldzaam voorbeeld van Nieuwe Zakelijkheidarchitectuur. Voor het noodzakelijke herstel van het seinhuis, dat niet meer in gebruik is bij de NS, heeft de gemeente Maastricht een bijdrage van f150.000,- toegezegd. Ook de NS zal meebetalen aan de restauratiekosten, met geld uit het Rail-infracfonds.

Roermond: het voormalige stroopfabriekje aan de Slousweg in Roermond is verkocht aan het Openluchtmuseum Eynderhoof te Nederweert. De eigenaar, de Familie Heldens heeft de fabriek met inventaris, waaronder een aantal originele koperen stookketels, geschonken aan het Nederweertse museum. Inmiddels heeft de Roermondse Stichting "Ruimte" echter een aanvraag bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg ingediend om de stroopfabriek op de monumentenlijst te plaatsen. Zolang hierover nog geen uitspraak is, kan de geplande afbraak van fabriek en inventaris niet doorgaan. Intussen is een van de koperen stookketels al verhuisd naar het Openluchtmuseum in Nederweert.

Sittard: het voormalige pompstation aan de Bergerweg in Sittard is op de rijksmonumentenlijst geplaatst. Het pompstation is in 1915 gebouwd voor de Sittardse waterleiding, naar een ontwerp van de bekende Limburgse architect Jos Wielders. Het pompstation, gelegen vlakbij het spoorwegemplacement van Sittard, is al jaren buiten gebruik en verkeert in slechte staat. De voorgenomen restauratie van het gebouw zal ca. zes ton gaan bedragen. In het karakteristieke gebouw zal een museum worden gevestigd dat de geschiedenis van de Sittardse waterleiding in beeld zal brengen.

Naast het oude pompstation komt een nieuw pompstation.

LITERATUUROVERZICHT

1. INDUSTRIE-DENKMALE

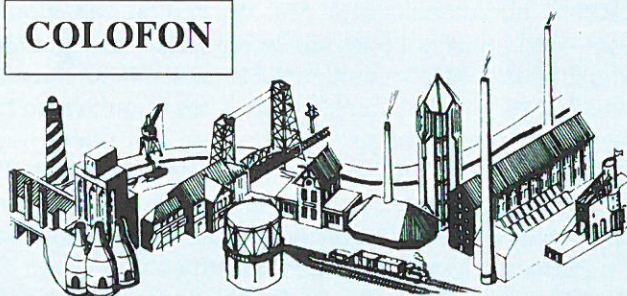
in Deutschland; verschwunden, vergessen, bewahrt? Rostock, verlag Redieck & Schade GmbH, 1999. 116 blz., ill., 20 X 21 CM. ISBN 3-934116-01-9. Prijs: DM 29,80.

Dit boek is een bundeling van een 28-delige serie artikelen over "Industriedenkmaale in Deutschland", die eerder in de krant "Handelsblatt" verscheen. De serie werd bekroond met een prijs van het Duitse Nationale Comité voor Monumentenzorg. Het boek beschrijft een aantal belangwekkende Duitse industriemonumenten in de sectoren handel en verkeer, kolen en staal, levensmiddelen en nutsbedrijven. In elke bijdrage wordt in kort bestek ingegaan op de geschiedenis van het object, de architectuur en de nieuwe bestemming die het object heeft gekregen. Opvallend is de grote mate van creativiteit die in

Duitsland aanwezig is bij de herbestemming van industriële monumenten. Enkele markante voorbeelden van industriële monumenten die in het boek beschreven worden:

Tabaksfabriek Yenidze in Dresden, Kokerei Hansa in Dortmund, de ijzergieterij in Bad Lauterberg, Siemensstadt in Berlijn en de Cromfordtextiel fabriek bij Ratingen. Het boek is voorzien van zwart-witfoto's.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de 60 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt ± vijfmaal per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle (samensteller). Kopij voor Industria 2000 no. 1 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 15 januari 2000. Secretariaatsadres FIEN: Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 27,50 voor de jaargang 1999 op Postbankrekeningnr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

Winterswijk: op het laatste nippertje is de sloop van de oude Tricotfabriek in Winterswijk voorlopig afgewenteld. De bezwaarschriften die vlak voor 1 juli j.l. door enkele monumentenorganisaties bij de staatssecretaris van OCW zijn ingediend, werden ontvankelijk verklaard. Door middel van een artikel 3 beschermingsprocedure zijn de resterende gebouwen van de Tricotfabriek voorlopig beschermd. De Hollandsche Maatschappij voor Vastgoedontwikkeling te Alkmaar ziet mogelijkheden om het in beton opgetrokken spoelergewas her te bestemmen als woningbouwproject. Een voorstel om het nieuwe stadskantoor van de gemeente in de Tricotfabriek te huisvesten, werden in mei door de gemeenteraad afgewezen. Na een hoorzitting met de indieners van de bezwaarschriften in september besloot de gemeenteraad op 3 oktober een advies aan de staatssecretaris te sturen met de strekking dat de Tricotfabriek niet op de monumentenlijst geplaatst dient te worden. De gemeente wil zo snel mogelijk het complex slopen en op de vrijkomende grond een nieuw gemeentehuis bouwen.

UTRECHT

Nieuwegein: op zaterdag 11 september is de gerestaureerde Oude Sluis te Vreeswijk officieel geopend. Al jaren ijverden bewoners van Vreeswijk voor het herstel van de historische sluis, die eeuwenlang een belangrijke schakel vormde in de vaarverbinding tussen de stad Utrecht en de Lek. In 1938 verloor de Oude sluis zijn functie door het gereedkomen van de nieuwe Beatrixsluis. Daarna was de sluis voornamelijk van belang voor de waterhuishouding van de Utrechtse grachten. De waterstand werd er mee geregeld en door de inlaat van vers Lekwater kunnen de grachten goed doorspoelen. Tot 1998 was de oude sluis nog eigendom van de stad Utrecht. Na de eigendoms-overdracht aan het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden kon het startsein voor de hoognodige restauratie worden gegeven. Het waterschap droeg drie miljoen gulden bij aan de restauratiekosten, evenals de gemeente Nieuwegein; de stad Utrecht gaf een bijdrage van zes ton. Voor het herstel van de sluiswanden is een damwand geslagen, waarna het vele puin op de bodem van de sluis kon worden verwijderd. Hierna kon worden begonnen met het constructief herstel van de schutsluis.

NOORD-HOLLAND

Amsterdam: de deelraad Westerpark wil het terrein en de gebouwen van de Westergasfabriek verkopen aan projectontwikkelaar MAB uit Den Haag. De gebouwen van de Westergasfabriek, die nu voor een deel gebruikt worden voor culturele doeleinden, verkeren in slechte staat. In eerste instantie zal MAB ca. 10 miljoen investeren in de aankoop van de historische fabrieksgebouwen en de aanleg van een nieuw park. Voor de restauratie van het complex en de grondsanering zal MAB in een latere fase nog ca. 40 miljoen investeren, waarna het gehele complex aan een belegger zal worden doorverkocht. Architectenburo Mecanoo uit Delft is door MAB aangezocht voor de uitvoering van het bouwkundige deel van het plan. Mecanoo heeft voor de renovatie gekozen voor vijf hoofdsegmenten op het gasfabrieksterrein: de ontwikkeling van een "Cite des Arts" rond het reguleurshuis en de amoniakfabriek, een spektakeldorp in en om de oude gashouder, een kinderdorp in het transformatorgebouw, een theaterdorp in het zuiveringshuis en de mogelijke vestiging van een hotel in de kantoorgebouwen van de gasfabriek (die nu huis-

vesting bieden aan de stadsdeelraad). Als de deelraad in november accoord gaat met het plan, hoopt MAB in 2003 de renovatie voltooid te hebben.

Bloemendaal: het monumentale machinegebouw op het terrein van drinkwaterleiding aan de Zeeweg in Bloemendaal krijgt een nieuwe bestemming als bezoekerscentrum voor het nationaal park Zuidkennemerland. In het bezoekerscentrum worden diorama's, tekeningen en archeologische vondsten getoond. Het oude machinegebouw is voor deze nieuwe bestemming verbouwd en ingericht naar een ontwerp van architectenbureau Maaskant en Van Velzen, waarbij rekening moest worden gehouden met het monumentale karakter van het industriële monument. Wel was het noodzakelijk de aanwezige machines en pijpleidingen, die niet meer oorspronkelijk waren, te verwijderen. Het machinegebouw is in 1899 gebouwd als onderdeel van het pompstation voor de waterleidingmaatschappij Zuid-Kennemerland. De huidige exploitant

van het pompstation, waterleidingmaatschappij PWN beheert momenteel nog enkele bedrijfsgebouwen en de watertoren op het terrein. Deze zijn nog steeds in bedrijf. Het bezoekerscentrum is op 16 oktober voor het publiek geopend.

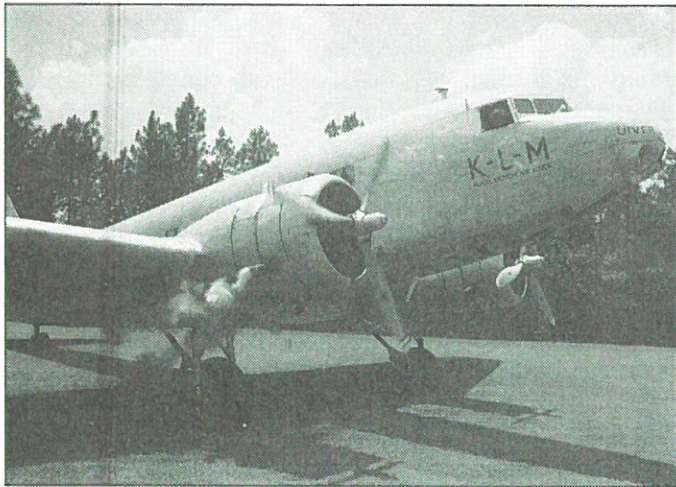
Heemstede: de schoorsteen van de voormalige wasserij Newasco aan de Bleekertsvaartweg in Heemstede is geloopt. Hiermee is de laatste schoorsteen die nog herinnerde aan het tijdperk van de vele blekerijen en wasserijen die kenmerkend waren voor Heemstede, verdwenen. Om de schoorsteen te behouden, was een bedrag van ca. anderhalve ton nodig, waarvoor geen draagvlak aanwezig was bij de gemeente.

Edam/Volendam: in deze gemeente zijn een aantal industriële objecten op de rijksmonumentenlijst geplaatst. In Volendam is het gebouw van de visafslag bij de haven beschermd. De visafslag werd in 1934 gebouwd in opdracht van de Coöperatieve Afslagvereniging St. Vincentius. Het in hout opgetrokken pand is gebouwd in een sobere zakelijk-expressionistische bouwstijl. In Edam zijn drie bruggen beschermd. Daarnaast zijn onder meer twee kaaspakhuisen aan de Nieuwehaven op de monumentenlijst geplaatst.

ZUID-HOLLAND

Den Haag: in het Openbaar Vervoermuseum te Den Haag is op 21 september de nota "De vaart der volkeren" aangeboden aan Rik Vos, directeur Instituut Collectie Nederland. Dhr. Vos nam de nota aan namens staatssecretaris Van der Ploeg. In deze nota presenteren de gezamenlijke collectiehouders van historische transportmiddelen hun toekomstvisie voor de periode 2001-2004. Van het Rijk vraagt de "Mobiële Collectie Nederland" een bijdrage van 75 miljoen. De nota "Vaart der volkeren" is het produkt van een actieverband van collectiehouders op het terrein van oude transportmiddelen als vliegtuigen, auto's, treinen, schepen en trams. De musea en verzamelaars op dit gebied hebben zich verenigd om gezamenlijk aandacht te vragen voor het behoud en het beheer van dit erfgoed. In de Derde Cultuurnota, waarin staatssecretaris Van der Ploeg volgend jaar zijn beleid uiteen zal zetten, is volgens de collectiehouders 75 miljoen nodig voor het mobiele erfgoed. Een van de doelstellingen van de Mobiële Collectie

Nederland is het registreren van de diverse collectiegebieden, om de belangrijkste objecten te kunnen selecteren.

Vliegend Erfgoed: DC-2 (Het laatst vliegende exemplaar ter wereld).

Hellevoetsluis: de restauratie van het historische droogdok in de oude vesting Hellevoetsluis heeft in september een nieuwe mijlpaal bereikt: de ijzeren dokdeur is, na elders te zijn hersteld, teruggebracht naar de ingang van het droogdok. Het herstel van het tweehonderd jaar oude, unieke droogdok zal nog enige tijd vergen. Met het herstel van de ijzeren dokdeur en de natuurstenen sponningen waaraan de dokdeur verankerd is, is het budget van 1 miljoen gulden gemeentesubsidie opgesoupeerd. Om de volgende restauratiefases te kunnen beginnen (waaronder het volledige herstel van de bakstenenen terraswanden van het droogdok en het timmerdok) zijn nog enkele miljoenen nodig. De stichting Herstel Droogdok hoopt op korte termijn rijkssubsidie in de wacht te kunnen slepen voor het vervolg van de restauratie van dit unieke industrieel-maritieme monument.

Den Haag: het PTT-museum heeft onlangs haar naam gewijzigd in Communicatiemuseum. Dit heeft te maken met de overgang van PTT naar een verzelfstandigd bedrijf (KPN).

Het kleine postmuseum uit 1929 is inmiddels uitgegroeid tot een complex van 3500 vierkante meter met tien expositieruimtes. Daar komen museale, filatelistische, historische en technische ontwikkelingen op het gebied van communicatie samen.

De nieuwe koers van het museum zal vooral zichtbaar worden in eigentijdse presentaties van de unieke collecties van het museum. In 70 jaar tijd heeft het museum indrukwekkende verzamelingen op het gebied van post, telecommunicatie en filatelie opgebouwd.

Nieuwe trends in educatie en publieksbegeleiding zijn al toegepast in de nog lopende tentoonstelling "He... Hallo! Communicatie van A tot Z", die nog tot en met 9 januari 2000 in het museum is te bezichtigen.

Op 18 november opende het museum in de volledig nieuw ingerichte benedenverdieping de tentoonstelling "Lieve oma, geachte heer/mevrouw", een tentoonstelling over de weg van een brief.

Museum voor Communicatie,
Zeestraat 80-82,
Den Haag (tel. 070 - 330 75 00)

NOORD-BRABANT

Den Bosch: het voormalige brugwachtershuisje aan de Oliemolensingel, dat dateert uit 1897, is gekraakt. Het brugwachtershuisje staat al enige jaren leeg en verkeert in vervallen staat. Bijzonder aan het brugwachtershuis is de afgeschuinde hoek aan de zijde van de ophaalbrug, die er toe diende om passerende trams doorgang te verlenen. De gemeente Den Bosch wil het brugwachtershuisje opknappen en een nieuwe bestemming geven als sanitaire voorziening voor passanten die met hun boot in de jachthaven liggen. Ook komt er een kantoortje in voor de havenmeester.

Eindhoven: de beroemde lichttoren van Philips aan de Emmalaan in de Eindhovense binnenstad krijgt een nieuwe bestemming. Twee projectontwikkelaars hebben een ambitieus plan bij de gemeente ingediend om de lichttoren om te bouwen tot een multi-functioneel complex. Hierin zouden onder meer een hotel, appartementen, een activiteitencentrum voor technologie, design en multimedia moeten komen. Met dit alles is een investering gemoeid van ca. 100 miljoen. Voor de hotelaccommodatie zal een nieuw pand gebouwd worden aansluitend aan het bestaande complex. De gemeente Eindhoven is enthousiast over de plannen, die als alles doorgaat in 2003 gerealiseerd kunnen zijn. De lichttoren is in de jaren twintig gebouwd in een stijl, verwand aan de Art-Deco. Het betonnen complex is vooral 's avonds een opvallende verschijning in de binnenstad, door de vele brandende lampen bovenin de toren. De toren is oorspronkelijk gebouwd voor het testen van lampen door Philips, een activiteit die door zal gaan ook na het realiseren van de nieuwbouwplannen. Al eerder kregen andere Philipsfabrieken in de binnenstad een andere bestemming, zoals de Witte Dame, nu Openbare bibliotheek, en de Bruine Heer, nu kantoorcomplex. In de komende jaren zal Philips nog meer bedrijfscomplexen gaan afstoten, met name in het stadsdeel Strijp.

LIMBURG

Geleen: de steenfabriek "Plinthos" in Geleen is op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De steenfabriek, die buiten gebruik is, zal in 2000 voor ca. 4 miljoen worden gerestaureerd en een nieuwe bestemming krijgen als milieu-educatiecentrum in het landschapspark "de Graven". De steenfabriek "Plinthos" is een van de laatste steenfabrieken van ons land met een authentieke ringoven.

Haalen: de schoorsteen van de voormalige steenfabriek "Corubona" aan de Napoleonsweg te Haalen, is door de eigenaar in eigen beheer opgeknapt. De steenfabriek is eigendom van de Haalense aannemer G. Graef. De schoorsteen, die dateert uit 1934, staat op de provinciale monumentenlijst. Na het herstel van de schoorsteen heeft de eigenaar de schoorsteen verhuurd aan het Japanse elektronica-bedrijf Nokia, die er een zendmast voor mobiel telefoonverkeer op heeft geïnstalleerd.

Helden: de historische steenfabriek "De Ringoven" in Helden-Panningen die aanvankelijk gesloopt zou worden, blijft waarschijnlijk toch behouden. De gemeente Helden is teruggekomen van een eerder besluit om een sloopvergunning voor de oude steenfabriek af te geven. De Heldense steenfabriek is een van de weinige overgeble-